

ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น

เทศบาลตำบลแม่เงิน อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น

เทศบาลตำบลแม่เงิน อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญา ตรงกับศัพท์ภาษาอังกฤษว่า Wisdom หมายถึง ความรู้ ความสามารถ ทักษะความเชื่อ และ ศักยภาพในการแก้ปัญหาของมนุษย์ที่สืบทอดกันมาจากอดีตถึงปัจจุบันอย่างไม่ขาดสายและเชื่อมโยงกันทั้งระบบทุกสาขา

ภูมิปัญญาไทย (Thai wisdom) หมายถึง ความรู้ ความสามารถ ทักษะและเทคนิคการตัดสินใจผลิตผลงาน ของบุคคล อันเกิดจากการสะสมองค์-ความรู้ทุกด้านที่ผ่านกระบวนการสืบทอดพัฒนาปรับปรุง และเลือกสรรมาแล้ว เป็นอย่างดีสามารถแก้ไขปัญหา และพัฒนาวิถีชีวิตของคนไทยได้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัย

ภูมิปัญญาท้องถิ่น (local wisdom) หรือภูมิปัญญาชาวบ้านหมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดขึ้นได้เอง และนำมาใช้ในการแก้ปัญหา เป็นเทคนิควิธีเป็นองค์ความรู้ของชาวบ้าน ทั้งทางกว้างและทางลึกที่ชาวบ้านคิดเอง ทำเอง โดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่แก้ปัญหาการดาเนินชีวิตในท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัยความเหมือนกันของ ภูมิปัญญาไทยและภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ เป็นองค์ความรู้ และเทคนิคที่นำมาใช้ในการแก้ปัญหาและการตัดสินใจ ซึ่ง ได้สืบทอดและเชื่อมโยงมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

เทศบาลตำบลแม่เงินได้ตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์และเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีในชุมชน มีนักปราชญ์ผู้ที่มีความรู้ทางด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นแต่ละอย่างแตกต่างกันออกไป ซึ่งปัจจุบันหาได้ยากและเป็นมรดกที่ บรรพบุรุษในอดีตได้สั่งสม สร้างสรรค์ สืบทอดภูมิปัญญามาอย่างต่อเนื่อง สืบสานเรื่องราวอันทรงคุณค่ามากมาย ส่งผล ให้คนในชาติเกิดความรัก ความภาคภูมิใจและร่วมแรงร่วมใจสืบสานต่อกันมาและต่อไปในอนาคต ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึง เป็นสิ่งที่มีคุณค่าและมีความสำคัญยิ่ง โดยมีนักปราชญ์ที่อนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้สืบทอดให้ลูกหลานต่อไป

ภูมิปัญญาท้องถิ่นตำบลแม่เงิน

การแปรรูปสมุนไพร

นางจันทา จันแปงเงิน ๑๙๐ บ้านป่าคา หมู่ที่ ๓ ตำบลแม่เงิน อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

ความเป็นมา

เทศบาลตำบลแม่เงินมีพืชสมุนไพรในท้องถิ่นที่เป็นจำนวนมาก กลุ่มผู้สูงอายุจึงเล็งเห็นคุณค่าของสมุนไพรที่มีอยู่ จึงได้คิดผลิตภัณฑ์สมุนไพร คือ การนำเอาส่วนของพืชสมุนไพรมาผสม ปูรง หรือแปรรูปอย่างอื่น ๆ เช่น บดละเอียด โดยการเปลี่ยนแปลงสถานะของสมุนไพร ให้แตกต่างไปจากเดิม เพื่อประโยชน์ในการใช้งานที่หลากหลายมากขึ้น สมุนไพรหลายชนิด และมีสรรพคุณทางยาที่แตกต่างกันทางรูป รสชาติกลิ่น สีเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญเพื่อให้การแปรรูปผลิตภัณฑ์สมุนไพรมีคุณภาพดีตลอดจนการเก็บรักษาผลิตภัณฑ์ ให้มีคุณภาพใกล้เคียงผลิตภัณฑ์เดิมมากที่สุด เนื่องจากผลิตภัณฑ์บางประเภทไม่สามารถคงสภาพอยู่ได้นาน การแปรรูปจึงเป็นการคงไว้ซึ่งคุณค่า และสรรพคุณที่ดีของพืชสมุนไพร เช่น ผงขิงละลาย ชาใบหม่อน ขมิ้นชันชนิดแคปซูล และชมพู่มะกรูด เป็นต้นการแปรรูปสมุนไพร

วัตถุประสงค์

- เพื่อให้ความรู้และพัฒนาทักษะในด้านการแปรรูปสมุนไพรในท้องถิ่น
- เพื่อการสร้างมูลค่าเพิ่มจากพืชพรรณสมุนไพรในท้องถิ่น
- เพื่อการสร้างสุขภาพที่ดีปลอดภัยจากโรคที่มีปัญหาต่อสุขภาพ
- เพื่อสร้างเศรษฐกิจชุมชนให้เข้มแข็งบนพื้นฐานของเศรษฐกิจพอเพียง

ผลลัพธ์

กลุ่ม กลุ่มผู้สูงอายุในชุมชน ได้นำความรู้เรื่องพืชสมุนไพรเบื้องต้นแบบต่างๆ สรรพคุณของสมุนไพรพื้นบ้านการใช้ประโยชน์ของสมุนไพร วิธีการแปรรูปสมุนไพร บรรจุภัณฑ์และ แนวทางการตลาดและฝึกปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง นำไปผลิตใช้เองและประกอบอาชีพได้

ภูมิปัญญาท้องถิ่นตำบลแม่เงิน

การทำปุ๋ยหมัก

นายมนตรี อินทวงค์ บ้านปางของ หมู่ที่ ๑๐ ตำบลแม่เงิน อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

การทำปุ๋ยไว้ใช้เองโดยที่ไม่พึ่งพาสารเคมีทำให้เรามั่นใจได้ว่าปุ๋ยที่เราใส่บำรุงพืชผักที่เราปลูกจะปลอดภัยแน่นอน ซึ่งการทำปุ๋ยนั้นนอกจากจะได้ปุ๋ยอินทรีย์ที่ปลอดภัยแล้วเรายังสามารถนำมาใช้เป็นกิจกรรมยามว่างร่วมกันภายในครอบครัว หรือ ในชุมชนได้อีกด้วย การทำปุ๋ยโดยมีหลักการคือ เลี้ยงดิน ให้ดินเลี้ยงพืช และ ให้พืชเลี้ยงเรา

ส่วนผสม

ผลไม้ หรือ ผัก ๓ ส่วน

กากน้ำตาล หรือ น้ำตาลทรายแดง ๑ ส่วน

หัวเชื้อจุลินทรีย์ ๑ ส่วน

น้ำสะอาด ๑๐ ส่วน

วิธีทำ

ใส่ผลไม้ลงในภาชนะที่บดแสงมีฝาปิดละลายน้ำและกากน้ำตาลหรือน้ำตาลทรายแดงให้เข้ากัน และเติมลงในภาชนะใส่ผลไม้ที่เตรียมไว้คลุกเคล้าให้เข้ากันเติมหัวเชื้อจุลินทรีย์ คนให้ทั่วปิดฝาให้สนิทเก็บให้มิดชิดในที่ร่มทิ้งไว้ ๓ เดือน และเปิดใช้งาน

สัดส่วนการใช้

๑/๕๐๐ : สำหรับไม้ที่มีใบบาง

๑/๒๐๐ : สำหรับไม้ที่มีใบหนา หรือไม้ผล

๑/๒๐๐ : ปรับปรุงบำรุงดิน

๑/๑๐๐ : ไล่แมลงวัน

๑/๑๐ + เกลือ : หม่าหญ้า

แบบเข้มข้น : ราดชักโครกหรือพื้นห้องน้ำเพื่อดับกลิ่น และย่อยสลายสิ่งปฏิกูล

ภูมิปัญญาท้องถิ่นตำบลแม่เงิน

ศิลปะการตีกลองสะบัดชัย กลองปู้จา

พระสมคิด จิตตสังวโร (ชมพูนุถ) และ เยาวชนตำบลแม่เงิน ณ วัดศรีดอนมูล(บ้านไร่) หมู่ ๗ ต.แม่เงิน

ความเป็นมา

กลองสะบัดชัย เป็นกลองที่มีมานานแล้วนับหลายศตวรรษ ในสมัยก่อนใช้ ตียามออกศึกสงคราม เพื่อเป็นสิริมงคล และเป็นขวัญกำลังใจให้แก่เหล่าทหารหาญในการต่อสู้ให้ได้ชัยชนะ ทำนองที่ใช้ในการตี กลองสะบัดชัยโบราณมี ๓ ทำนอง คือ ชัยเกร์, ชัย ดิถี และชนะมาร

การตีกลองสะบัดชัยเป็นศิลปะการแสดงพื้นบ้านล้านนาอย่างหนึ่ง ซึ่งมักจะพบเห็นในขบวนแห่หรืองานแสดงศิลปะพื้นบ้านในระยะหลังโดยทั่วไป ลีลาในการตีมีลักษณะโลดโผนเร้าใจมีการใช้อวัยวะหรือส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย เช่นศอก เข่า ศีรษะ ประกอบในการตีด้วย ทำให้การแสดงการตีกลองสะบัดชัยเป็นที่ประทับใจของผู้ที่ได้ชม จนเป็นที่นิยมกันอย่างกว้างขวางในปัจจุบัน

กลองบูชา หรือกลองปู้จา มีประวัติและความเป็นมา ไม่ชัดเจนว่าเกิดขึ้นในสมัยใด รู้แต่ เพียงว่าเป็นกลองโบราณชนิดหนึ่ง ซึ่งได้มีการพัฒนารูปร่าง และลักษณะการตีของกลองมาอย่างต่อเนื่อง โดย จากกลองใบใหญ่ใบเดียว ที่ใช้ตีเป็นเครื่องส่งสัญญาณในการโจมตีข้าศึกของกองทัพในเวลาสงคราม ตีส่ง สัญญาณบอกข่าวแก่ชุมชน ใช้เป็นเครื่องดนตรีมหรสพ เป็นเครื่องประโคมฉลองชัยชนะ และความสนุกสนาน ฯลฯ วิธีตีหรือจังหวะการตีเรียกว่า “สะบัดชัย” กลองชนิดนี้ จึงเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า กลองสะบัดชัย เมื่อไม่มี การรบทัพจับศึก ก็ได้พัฒนาทั้งรูปร่างลักษณะ จังหวะการตี และได้นำมาอยู่กับฝ่ายศาสนจักรใช้ในพิธีกรรม ทางศาสนา เรียกว่า กลองบูชา ก้องปู้จา หรือ กลองปู้จา ต่อมาได้พัฒนาเป็นอีกรูปแบบหนึ่ง คือ การตี เพื่อให้เกิดความบันเทิงสนุกสนาน ตามงานบันเทิงต่าง ๆ สามารถพบเห็นได้ในขบวนแห่ หรืองานแสดงศิลปะ พื้นบ้านโดยทั่วไป กลองบูชาใช้ตีได้หลายโอกาสทั้งในพิธีกรรมทางศาสนาและงานต่าง ๆ ของชาวบ้าน และ งานพิธีเปิดของทางราชการ กลองบูชา (กลองปู้จา) เป็นกลองของคนเมืองล้านนา ที่ใช้ตีเป็นพุทธบูชา ซึ่งเป็นกลองประจำวัดและอยู่คู่กับพุทธศาสนาในถิ่นล้านนามาช้านาน ทั้งนี้ เป็นกลองที่มีความสำคัญในระดับ หมู่บ้าน และระดับเมือง เพราะเป็นกลองตีบอกสัญญาณต่าง ๆ อาทิ บอกเหตุข้าศึกเข้าโจมตีเมือง น้ำท่วม ไฟไหม้ เรียกประชุม บอกเวลา บอกเหตุสำคัญที่เกิดขึ้นในวัด หรือบอกเหตุในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาเป็นต้น ขณะเดียวกันในอดีตกลองชนิดนี้ ยังมีบทบาทต่อสังคม ไม่จำเป็นต้องใช้กับพุทธศาสนาเท่านั้น ยังคงใช้เป็นสัญญาณบอกให้คนในชุมชนได้รับรู้ อาทิ หากอยู่ในช่วงศึกสงคราม ได้ยินเสียงตีกลองบูชา (กลองปู้จา) รัวเร้ว เป็นสัญญาณบอกว่าข้าศึกบุกเข้าเมือง ในเวลาปกติได้ยินเสียงตีกลองรัวเร้ว เป็น สัญญาณว่าอาจเกิดเหตุไฟไหม้ที่วัด หรือในหมู่บ้าน หรือในเมือง โจรปล้นบ้านหรือเมือง หากอยู่ในช่วงฤดู ฝน ก็เป็นสัญญาณบอกเหตุน้ำท่วม เป็นต้น

ดังนั้นสภาเด็กและเยาวชนตำบลแม่เงิน จึงเห็นถึงความสำคัญที่จะอนุรักษ์ไว้ซึ่งฮีตฮอย ศิลปะที่อยู่กับชาว ล้านนมานาน ดังนั้น พระสมคิด จิตตสังวโร (ชมพูนุถ) ซึ่งเป็นพระอาจารย์ที่ปรึกษาและผู้ฝึกสอน จึงได้อนุรักษ์ และสืบสานการตีกลองสะบัดชัย และตีกลองปู้จา ให้คงอยู่สืบทอดลูกหลานต่อไป

การแต่งกาย

ผู้แสดงใส่ชุดพื้นเมืองเหนือ

ส่วนที่พบโดยทั่วไป คือกลองสะบัดชัยที่แขวนอยู่ตามหอกลองของวัดต่าง ๆ ในเขตล้านนา ซึ่งมักจะมีลักษณะเหมือนกัน คือมีกลองสองหน้าขนาดใหญ่ ๑ ลูก หน้ากว้างประมาณ ๓๐ - ๓๕ นิ้ว ยาวประมาณ ๔๕ นิ้ว หน้ากลองหุ้มด้วยหนังตึงด้วยหมุด (ล้านนาเรียก " แซว) โดยที่หมุดไม่ได้ตัดเรียบคงปล่อยให้ยาวออกมาโดยรอบ ข้าง ๆ กลองใหญ่ มีกลองขนาดเล็ก ๒ - ๓ ลูก เรียกว่า ลูกตุบ " กลองลูกตุบทั่วไปมักมีสองหน้าบางแห่งมีหน้าเดียว ขนาดหน้ากว้างประมาณ ๘ - ๑๐ นิ้ว ความยาวประมาณ ๑๒ - ๑๕ นิ้ว หน้ากลองหุ้มด้วยหนังตึงด้วยหมุดเช่นกัน

กลองสะบัดชัยในปัจจุบันเป็นกลองที่ย่อส่วนมาจากวัด เมื่อย่อขนาดให้สั้นลง โดยหน้ากว้างยังคงใกล้เคียงกับของเดิม ลูกตุบก็ยังคงอยู่ ลักษณะการหุ้มหน้ากลองเหมือนของเดิมทุกประการ ตัวกลองติดคานหามสำหรับคนสองคนหามได้ ต่อมาไม่นิยมใช้ลูกตุบ จึงตัดออกเหลือแต่กลองใหญ่ ลักษณะการหุ้มเปลี่ยนจากการตึงด้วยหมุดมาใช้สานแรงเสียง เพราะสะดวกต่อการตีหน้ากลองให้ตึงหรือหย่อนเพื่อให้ได้เสียงตามที่ต้องการ ข้างกลองประดับด้วยไม้แกะสลักซึ่งนิยมแกะเป็นรูปนาค และมีผ้าห่มตัวกลองให้ดูสวยงามอีกด้วย

ภูมิปัญญาท้องถิ่นตำบลแม่เงิน

การปักผ้าและการเย็บผ้าชาติพันธุ์ม้ง

นายหวังฮั่ว แซ่ล่อ อายุ ๖๗ และ ภรรยา นาง ชง แซ่ย่าง สัญชาติ ม้ง เชื้อชาติม้งชาว บ้านเลขที่ ๑๐๘ ม.๑๑ บ้านธารทอง ต.แม่เงิน อ.เชียงแสน จ.เชียงราย ๕๗๑๕๐

- ประวัติ เดิมอยู่จังหวัดตาก ย้ายมาอยู่ หมู่บ้านธารทองเคยเป็นทหาร อาชีพ ซ่อมอุปกรณ์ไฟฟ้า ภรรยา นาง ชง แซ่ย่าง อาชีพ ปักเย็บผ้าและตัดผ้า

- เป็นจิตอาสา
- เป็นประธานผู้สูงอายุบ้านธารทอง
- เป็นครูสอนภาษาอังกฤษผู้สูงอายุ ตำบลแม่เงิน
- เป็นผู้นำศาสนา ม้ง (คริสต์จักร)

ผ้าปักม้งเป็นผลผลิตจากชนเขาเผ่าม้งที่นำด้ายมาปักเป็นผ้าปักม้งในลักษณะลวดลายต่างๆที่เป็นเอกลักษณ์ ที่โดดเด่นในการแสดงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชนเผ่าม้ง การประดิษฐ์ผ้าปักม้งที่ต้องใช้ภูมิปัญญาและทักษะของ ชนเผ่าม้งในการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ที่มีรูปแบบเฉพาะของตนเอง ซึ่งผ้าปักม้งนั้นสามารถนำมาเป็นเครื่องนุ่งห่ม ซึ่งเป็นหนึ่งในปัจจัย ๔ ที่จำเป็นในชีวิตของคนเราในปัจจุบัน โดยมีการสืบทอดในครอบครัวและชุมชนเป็นภูมิปัญญา ที่ติดไปกับการอพยพจนเป็นอัตลักษณ์ประจำเผ่าม้งได้อย่างชัดเจน

ในอดีตชาวเขาส่วนใหญ่จะใช้ผ้าไหมดิบที่ผลิตเองมาปักเป็นลวดลายต่างๆ ซึ่งลวดลายนี้ชาวเขาจะเป็นคน คิดค้นลวดลายเอง ปกติแล้ว ชาวเขาจะมีความประณีตในการคิดลวดลาย และการปักลวดลายต่างๆ ซึ่งจะเห็นได้จาก กระโปรงของม้งที่ทำจากผ้าบาติกกับผ้าปัก แต่ส่วนใหญ่ ผ้าที่ใช้ปักนั้น ทำมาจากผ้าใยกันซง เมื่อมีการปักผ้าเสร็จ แล้วจะนำมาแปรรูปมาเป็นเสื้อผ้าที่จะสวมใส่ในเทศกาลปีใหม่หรือวันสำคัญต่างๆ นอกจากนี้ยังสามารถที่จะ ประดิษฐ์เป็นเครื่องใช้ได้อย่างอื่นได้ เช่น ถ้วยยาม กระเป๋าสะพาย กระเป๋าเป้ กระเป๋าสตางค์ ถุงใส่โทรศัพท์มือถือ และ เครื่องใช้ต่างๆ เป็นต้น แต่เดิมนั้นงานปักผ้าของชนเผ่าม้งไม่ใช่ทำตามตลาด มารดาใช้ลายผ้าบ่งบอกศักดิ์ศรีของชน เผ่า กระตุ้นให้เด็กไม่ลืมของเก่าไม่ลืมความดีของบรรพบุรุษ เด็กสาวรุ่นถัดมาก็อธิบายถึงวิธีการปักผ้า วิธีการปักผ้า วิธีการเขียนสีฝังลงบนผ้าให้เป็นลวดลายแก่ลูกๆของตนเมื่อตนเองมีครอบครัวว่า ลวดลายผ้าแต่ละลวดลายที่เกิดขึ้น จากนิ้วมือสัมผัสเข็มและเส้นด้ายนั้น มิใช่เป็นเพียงแค่ลวดลายที่มีชื่อเรียกต่างๆเท่านั้น หากแต่เป็นสิ่งที่บรรพบุรุษได้ ถ่ายทอดแสดงความหมายผ่านงานศิลปหัตถกรรม รวบรวมคุณค่าทางจิตใจ และศักดิ์ศรีของความเป็นชนเผ่าแต่ละ ชาติพันธุ์ไว้ บนลายผ้าเหล่านี้เอง

ประวัติความเป็นมาของการทอผ้าม้ง

ผ้าปักลายดอกไม้ผสมดาว

หมู่บ้านธารทอง หมู่ที่ ๑๑ ของตำบลแม่เงิน อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ประชาชนส่วนใหญ่มีอาชีพ ทำเกษตรกรรม ทำสวนและกลุ่มพืชผัก มีวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ เช่น ชุดเสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย ภาษาพูด และงานศิลปหัตถกรรม ชาวเขาจะนับถือหลายศาสนา เช่น ศาสนาพุทธ คริสต์ อิสลาม และมีการนับถือบรรพบุรุษ มีพิธีกรรมทางศาสนาทุกศาสนาที่นับถือ และจะมีพิธีกรรมตามความเชื่อในบรรพชน มีข้อห้ามและหลักเกณฑ์ต่างๆ ตามความเชื่อในอดีตและปัจจุบัน

ในอดีตชาวเขาส่วนใหญ่จะใช้ผ้าไหมดิบที่ผลิตเองมาปักเป็นลวดลายต่างๆ ซึ่งลวดลายนี้ชาวมังจะเป็นคนคิดค้นลวดลายเอง ปกติแล้ว ชาวมังจะมีความประณีตในการคิดลวดลาย และการปักลวดลายต่างๆ ซึ่งจะเห็นได้จาก กระโปรงของมังที่ทำจากผ้าบาติกกับผ้าปัก แต่ส่วนใหญ่ ผ้าที่ใช้ปักนั้น ทำมาจากผ้าใยกันซง เมื่อมีการปักผ้าเสร็จแล้วจะนำมาแปรรูปมาเป็นเสื้อผ้าที่จะสวมใส่ในเทศกาลปีใหม่ หรือวันสำคัญต่างๆ นอกจากนี้ยังสามารถที่จะประดิษฐ์เป็นเครื่องใช้อย่างอื่นได้ เช่น ถ้วยย่าม กระเป๋าสะพาย กระเป๋าเป้ กระเป๋าสตางค์ ถุงใส่โทรศัพท์มือถือ และเครื่องใช้ต่างๆ เป็นต้น

ลวดลายของผ้าปักชาวมัง

ลวดลายของการทอผ้ามัง มีลวดลายที่สวยงามมากมาย ซึ่งชาวบ้านได้ค้นคิดลวดลายขึ้นมาเอง และทอผ้าเองด้วยความประณีตของลวดลายต่างๆ

ลายกันหอยผสมลายลูกศร

ลายลูกศร เป็นผ้าที่ทอด้วยมือ ของ ชาวเผ่าม้ง บ้านม้งดอยปุย จังหวัดเชียงใหม่ เป็นลายที่สวยงาม เหมาะกับการในออกงานทั่วไปหรือแล้วแต่คนชอบส่วนบุคคล และมีการประณีตในการทอผ้าของลายนี้ เพื่อให้ผ้าที่ ทอออกมามีความสวยงาม

ลายพินเลื้อย

ลายพินเลื้อยเป็นลวดลายของผ้าทอชาวเผ่าม้งชนิดหนึ่ง ที่มีลายผ้าที่สวยงาม และมีความประณีต ในการถักทอผ้า ลายผ้าชนิดนี้ไม่ค่อยนิยมทอมากนัก แต่เป็นผ้าในการคิดค้นลายของแต่ละหมู่บ้าน เพื่อที่จะออกมา ดูสวยงามและเป็นที่น่าชื่นชมของคนทั่วไป

ลายดาว

ลายดาวเป็นลายผ้าทอของชาวเผ่าม้ง เป็นลายผ้าที่ชาวเผ่าม้งส่วนใหญ่นิยมใส่กัน เป็นลายที่มีคล้าย ดวงดาวบนท้องฟ้า จะมีกลีบเล็กกลีบใหญ่ออกมาเหมือนดวงดาว แล้วแต่คนชอบของลาย และอยู่ที่ความคิด สร้างสรรค์ของแต่ละคน

ลายกันหอย

ลายกันหอยเป็นลายผ้าที่มีลวดลายสวยงาม เป็นลายผ้าของชาวเผ่าม้ง ชาวม้งส่วนใหญ่มักจะใส่กัน ส่วนใหญ่จะเป็นผู้หญิงที่ชอบลายกันหอย และชาวเผ่าม้งมีความประณีตในการทอผ้า เพื่อให้ผลงานที่ออกมาดูดีและมีคุณภาพที่สวยงาม

ลายเท้าช้าง

ลายเท้าช้างเป็นลายของผ้าชาวเผ่าม้งลายหนึ่งทีนิยมสวมใส่กันทั้งหญิงและชาย เป็นลายที่ชาวเขาเผ่าม้งยึดถือเป็นสิริมงคลแก่ผู้ที่สวมใส่ในลายผ้านี้ ซึ่งชาวม้งจะมีการทอผ้าอย่างมีความประณีต เพื่อให้ผ้าที่ปักนั้นมี ความสวยงามและมีลายผ้าที่ออกมาดี เพื่อที่จะนำมาใช้งานได้

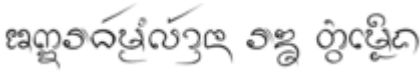

ภูมิปัญญาท้องถิ่นตำบลแม่เงิน

ภาษาล้านนา

นายศรีนวล เตมีศักดิ์ ที่อยู่ บ้านเลขที่ ๑๒ หมู่ ๑ ตำบลแม่เงิน อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ๕๗๑๕๐ มีความรู้เกี่ยวกับภาษาล้านนา เป็นบุคคลที่เผยแพร่ภาษาล้านให้กับเยาวชนในตำบลแม่เงิน และโรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลตำบลแม่เงิน

ประวัติความเป็นมาภาษาล้านนา

อักษรธรรมล้านนา หรือ ตัวเมือง (คำเมือง: อักษรธัมม์ล้านนา ฤๅ ตัวเมือง; ไทลื้อ: ၀၅, ธรรม, "คัมภีร์") หรือ อักษรยวน ภาษาไทยกลางในอดีตเรียกว่า ไทยเฉียงลาวเฉียง ตามชื่อมณฑลลาวเฉียง เป็นอักษรที่ใช้ในสามภาษา ได้แก่ ภาษาไทยถิ่นเหนือ, ภาษาไทยลื้อและภาษาเขิน นอกเหนือจากนี้ อักษรล้านนายังใช้กับลาวธรรม (หรือลาวเก่า) และภาษาถิ่นอื่นในคัมภีร์ไบเบิลานพุทธและสมุดบันทึก อักษรนี้ยังเรียก อักษรธรรมหรืออักษรยวน

ภาษาไทยถิ่นเหนือเป็นภาษาใกล้ชิดกับภาษาไทยและเป็นสมาชิกของตระกูลภาษาเชียงแสน มีผู้พูดเกือบ ๖,๐๐๐,๐๐๐ คนในภาคเหนือของประเทศไทย และหลายพันคนในประเทศลาว ซึ่งมีจำนวนน้อยที่รู้จักอักษรล้านนา อักษรนี้ยังใช้อยู่ในพระสงฆ์อายุมาก ภาษาไทยถิ่นเหนือมีวรรณยุกต์ ขณะที่ภาษาไทยมีห้าวรรณยุกต์ ทำให้การถอดเสียงเป็นอักษรไทยมีปัญหา มีความสนใจในอักษรล้านนาขึ้นมาอีกบ้างในหมู่นักภาษาศาสตร์ แต่ความยุ่งยากเพิ่มขึ้นคือ แบบภาษาพูดสมัยใหม่ ที่เรียก คำเมือง ออกเสียงต่างจากแบบเก่า

ภาษาล้านนา หมายรวมถึง ภาษาเขิน (ตัวเมือง) และภาษาพูด (คำเมือง) นอกจากจะใช้ใน ๘ จังหวัดภาคเหนือแล้ว ยังมีผู้ใช้ภาษาล้านนาในบางท้องที่ของจังหวัดอุตรดิตถ์ ตาก สุโขทัย สระบุรี ในประเทศเพื่อนบ้าน เช่น นครเขื่อนขันธ์กาบแก้วบัวบาน (จีน) และอีกหลายแห่งในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว แม้จะมีสำเนียงพูดผิดเพี้ยนกันไปบ้าง ตัวอักษรแตกต่างกันไปบ้างเล็กน้อย แต่ก็สามารถสื่อสารกันได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะภาษาเขินที่ใช้ในนครเขื่อนขันธ์กาบแก้วบัวบาน ที่เรียกว่า ตัวเขิน ทั้งลักษณะของตัวอักษร และอักษรวิธีเหมือนกับ ตัวเมือง ที่ใช้ในภาคเหนือของไทย อักษรล้านนา (ตัว เมือง) ถือได้ว่าเป็นอักษรแห่งภาษาแม่ของชาวล้านนา เป็นมรดกอันล้ำค่าทางอักษรศาสตร์ เป็นศาสตร์อันสูงสุดของชาวล้านนา เป็นภูมิปัญญาของนักปราชญ์ชาวล้านนา เป็นอักษรแห่งมนต์ขลัง ถือกันมาว่ามีความศักดิ์สิทธิ์ ควรแก่การรับรองพระพุทธรูป จึงเป็นอักษรที่ใช้เกี่ยวกับพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา ใช้ในการจารพระไตรปิฎก คัมภีร์ไบเบิลาน ธรรมชาดก บทสวดมนต์ พงศาวดาร ตำนาน ศิลาจารึก โหราศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ตำรายาสมุนไพร วรรณกรรมล้านนา ตลอดจนคติ คำสอนต่างๆ และที่สำคัญที่สุดอีกประการหนึ่ง คือ ตำราไสยศาสตร์ เลขยันต์ คาถาเวทย์มนต์ต่างๆ ที่คนล้านนาถือว่าขลังมาแต่โบราณกาล ชาวล้านนาถือว่า “ตัวเมือง” เป็นของสูง เป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันมีค่าสูงยิ่ง ไม่ว่าจะไป พับสา คัมภีร์ไบเบิลาน สมุดข่อย แม้แต่กระดาษที่เขียนด้วยตัวเมือง จะต้องเก็บไว้ในที่อันควร เช่น บนโต๊ะ บนหิ้ง บนหัวนอน จะไม่มีการทิ้งเรียรด ไม่มีการเหยียบหรือเดินข้ามเป็นอันขาด แม้ว่าตัวเมืองจะเสื่อมลงในระยะที่อาณาจักรล้านนาตกเป็นเมืองขึ้นของพม่า เกือบ ๒๐๐ ปี (ราว พ.ศ. ๒๑๐๑ – ๒๓๒๐) กอปรกับในเวลาต่อมาเมื่ออาณาจักรล้านนาพ้นจากการปกครองของพม่าแล้ว ล้านนาก็ต้องตกเป็นประเทศราชของกรุงรัตนโกสินทร์ ต้องการให้สยามประเทศเป็นหนึ่งเดียวในด้านภาษา จึงไม่สนับสนุนให้เรียนตัวเมือง ให้ใช้ภาษาไทยกลางเป็นสื่อ ไม่อนุญาตให้มีการสอนตัวเมืองในโรงเรียน คงมีสอนเฉพาะในวัดสำหรับผู้จะบวชเป็นภิกษุสามเณรเท่านั้น ผู้หญิงหรือผู้ที่ไม่มีโอกาสเข้าเป็นศิษย์วัด (ขะโยม) เพื่อเตรียมบรรพชาอุปสมบทจึงไม่มีโอกาสได้เรียนตัวเมือง ในระยะหลังๆ ต่อมาแม้ในวัดก็ไม่มีการสอนตัวเมืองอีกเช่นกัน ทำให้ชาว

ล้านนาไม่รู้จักตัวเมือง อ่านตัวเมืองไม่ออก ทั้งๆ ที่เป็นภาษาที่บรรพชนนักปราชญ์ล้านนาคิดค้นประดิษฐ์ขึ้นด้วยภูมิปัญญาอันสูงส่ง

ภูมิปัญญาท้องถิ่นตำบลแม่เงิน

จักสาน

นายบุญช่วย ท้าวคำหล่อ บ้านป่าคา หมู่ที่ ๓ ตำบลแม่เงิน อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย
ความเป็นมา

จากสภาพความเป็นอยู่ในพื้นที่หมู่บ้านของ การประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรมทำให้เป็นแหล่งผลิต เครื่องมือเครื่องจักสานที่สำคัญ นอกจากนี้ ยังมีวัตถุดิบหลายชนิดที่นำมาทำเครื่องจักสานได้ เช่น กก แห้ง ใบลาน และไม้ไผ่ เฉพาะอย่างยิ่งไม้ไผ่ มีหลายชนิดที่ใช้ทำเครื่องจักสานได้ดี ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และศาสนาของภาคเหนือก็เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้เครื่องจักสานมีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง การทำเครื่องจักสานพื้นบ้านทำสืบทอดกันมาแต่โบราณ ดังมีหลักฐานปรากฏในภาพจิตรกรรมฝาผนังหลายแห่งในวัดนอกจากนี้ วัฒนธรรมการบริโภคข้าวเหนียวของชาวเหนือก็เป็นองค์ประกอบสำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้เกิดเครื่องจักสานที่เกี่ยวข้องกับการบริโภคข้าวเหนียวหลายอย่าง เช่น ลังถึง ก้วย ข้าวหวด ก่องข้าว แอบข้าว เปี้ยด ก่องข้าว ภาชนะสำหรับใส่ข้าวเหนียวหนึ่ง สานด้วยไม้ไผ่ มีขนาดและรูปทรงต่างๆ กัน แอบข้าว หรือแอบข้าว ภาชนะใส่ข้าวเหนียว เช่นเดียวกับก่องข้าว แต่มีขนาดเล็กกว่าสำหรับพกพาติดตัวเวลาไปทำงานนอกบ้าน นอกจากนี้ในภาคเหนือยังมี เครื่องจักสานที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นที่ใช้กันแพร่หลายอีกหลายอย่างเช่น บุง หรือ เปี้ยด ภาชนะสานสำหรับใส่ของ บุงภาคเหนือนอกจากจะใช้ใส่เมล็ดข้าวเปลือก เมล็ดพันธุ์พืชต่างๆ แล้ว ยังใช้เป็นภาชนะสำหรับตวงหรือวัดปริมาณของเมล็ดพืชผลด้วย เครื่องจักสานที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นโดดเด่นอีกอย่างหนึ่งคือ น้ำตุง หรือน้ำตุง เป็นภาชนะสานด้วยไม้ไผ่ ยาด้วยชันและน้ำมันยาง ใช้สำหรับตักน้ำจากบ่อน้ำ รูปร่างของน้ำตุงเหมาะสมกับประโยชน์ใช้สอยเป็นอย่างดี คือมีลักษณะคล้ายกรวยป้อมๆ ส่วนก้นมนแหลม ปากมีไม้ไขว้กันเป็นหูสำหรับผูกกับเชือกเพื่อสวาน้ำตุง ขึ้นมาจากบ่อน้ำนอกจากตัวอย่างของเครื่องจักสานไม้ไผ่ภาคเหนือดังกล่าวแล้ว ยังมีเครื่องจักสานที่ใช้ในชีวิตประจำวันอีกหลายชนิด เช่น ข้าวหวด ก้วยข้าว ก่องข้าว แอบข้าว โตก ฝาชี แอบหมาก แอบเมี่ยง ข้าวชนิดต่างๆ หมวกหรือกูป ก้วย ก้วยกำ ก้วยหมู ก้วยโจน แขงลำไย ข้าวล่อม ข้าวตาห่าง ข้าวตาทึบ หรือบุงตึบ น้ำตุง น้ำเต้า คุวี ต่าง เปี้ยด หรือบุงชนิดต่างๆ เปล เอ็บ ไชชนิดต่างๆ สุ่ม เป็นต้น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นตำบลแม่เงิน

สานตระกร้าพลาสติก

นางบัวลม จันแปงเงิน ๙๘ หมู่ที่ ๕ ตำบลแม่เงิน อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย
ความเป็นมา

ในปัจจุบันการสานตระกร้าพลาสติกได้กลายเป็นผลิตภัณฑ์ที่สำคัญอย่างหนึ่ง ที่เข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวันมากขึ้น จึงมีการส่งเสริมและพัฒนาเศรษฐกิจระดับชุมชนก่อให้เกิดรายได้ และแก้ปัญหาการว่างงานของประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากภาวะวิกฤตทางการเงิน ชาวบ้านได้มีโอกาสเป็นผู้เข้าร่วมอบรมถ่ายทอดภูมิปัญญาการจักสานตระกร้าพลาสติกกับเทศบาลตำบลแม่เงิน จึงมีการถ่ายทอดความรู้เพื่อเป็นบทเรียนในพื้นที่ตำบลแม่เงิน และยังสามารถนำสินค้ามาจำหน่ายหรือแลกเปลี่ยนกันจะเป็นทุนหมุนเวียนในชุมชน ซึ่งการดำเนินงานดังกล่าวจะเกิดประโยชน์แก่ประชาชนอย่างทั่วถึง สามารถพึ่งตนเองได้ มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ตลอดจนให้คนจนไม่มีอาชีพ ให้มีรายได้เสริม เพิ่มรายได้ให้กับครอบครัวต่อไป

วิธีการสาน

วัสดุอุปกรณ์

๑. เส้นพลาสติก
๒. กรรไกร
๓. ลวด

แบบที่ ๑

๑. **สานฐานตะกร้า** นำเส้นพลาสติกที่เตรียมไว้ มาสานสลับแนวตั้งกับแนวนอนให้มีลักษณะ เป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส จากนั้นสานโดยเพิ่มรอบทีละ ๑ เส้นทั้ง ๔ ด้านให้ครบจำนวนเส้นพลาสติกที่เตรียมไว้ทำฐานตั้งเส้นพลาสติก ให้แน่นเมื่อได้ขนาดตามที่ต้องการทำการยึดเส้นพลาสติก โดยใช้วิธีการสานเพื่อบังคับไม่ให้เส้นพลาสติกเคลื่อน จากนั้นพับเส้นพลาสติกให้ตั้งเป็นส่วนตัวตะกร้า
๒. **สานตัวตะกร้า** นำเส้นพลาสติกที่เตรียมไว้สานตัวตะกร้า มาเริ่มสานจากส่วนกลางตะกร้าจนรอบตัวตะกร้า ดึงเส้นพลาสติกให้แน่น จากนั้นก็เริ่มสานทีละ ๑ เส้นไปจนครบจำนวนเส้นพลาสติกที่เตรียมไว้สำหรับทำตัวตะกร้า
๓. **สานปากตะกร้า** พับเส้นพลาสติกตัวฐานลงทุกเส้น โดยสอดเส้นพลาสติกตามแนวจำนวน ๒ ตา แล้งดึงเส้นพลาสติกให้แน่น ทำการสานวนรอบปากตะกร้าอีกครั้งโดยใช้เส้นพลาสติกที่มีความยาวเป็น ๒ เท่าของเส้นตัวตะกร้า

แบบที่ ๒

๑. **สานฐานตะกร้า** นำเส้นพลาสติกที่เตรียมไว้ มาสานสลับแนวตั้งกับแนวนอนให้มีลักษณะ เป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส จากนั้นสานโดยเพิ่มรอบทีละ ๑ เส้น ทั้ง ๔ ด้านให้ครบจำนวนเส้นพลาสติกที่เตรียมไว้ทำฐานถึงเส้นพลาสติก ให้แน่นเมื่อได้ขนาดตามที่ต้องการทำการยึดเส้นพลาสติก โดยใช้วิธีการสานเพื่อบังคับไม่ให้เส้นพลาสติกเคลื่อน จากนั้นพับเส้นพลาสติกให้ตั้งเป็นส่วนตัวตะกร้า
๒. **สานตัวตะกร้า** นำเส้นพลาสติกที่เตรียมไว้สานตัวตะกร้า มาเริ่มสานจากส่วนกลางตะกร้าจนรอบตัวตะกร้า ถึงเส้นพลาสติกให้แน่น จากนั้นก็เริ่มสานทีละ ๑ เส้นไปจนครบจำนวนเส้นพลาสติกที่เตรียมไว้สำหรับทำตัวตะกร้า
๓. **สานปากตะกร้า** นำลวดมาวนรอบ เพื่อเสริมความแข็งแรงและรักษารูปทรงปากตะกร้า จากนั้นพับเส้นพลาสติกตัวฐานลงทุกเส้น โดยสอดเส้นพลาสติกตามแนวจำนวน ๒ ตา แล้วดึงเส้นพลาสติกให้แน่น ทำการสานวนรอบปากตะกร้าอีกครั้งโดยใช้เส้นพลาสติกที่มีความยาวเป็น ๒ เท่าของเส้นตัวตะกร้า
๔. **การทำหูตะกร้า** นำเส้นพลาสติก ๑ เส้นความยาวประมาณ ๒๐ นิ้ว มาแบ่งครึ่งโดยใช้กรรไกร เริ่มพับเส้นพลาสติกทับกันไปมาโดยเหลือปลายไว้ด้านละ ๕ นิ้ว จำนวน ๒ เส้น ตัดหูตะกร้าเข้ากับตัวตะกร้าโดยสอดปลายเส้นพลาสติกตามแนวเส้นแล้วม้วนเก็บให้เรียบร้อยทั้ง ๔ เส้น ทำจนครบจำนวนหูตะกร้าที่เตรียมไว้

แบบที่ ๓

๑. **सानฐานกระเป๋านำเส้นพลาสติกที่เตรียมไว้** มาสานสลับแนวตั้งกับแนวนอนให้มีลักษณะ เป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส จากนั้นสานโดยเพิ่มรอบทีละ ๑ เส้น ทั้ง ๔ ด้านให้ครบจำนวนเส้นพลาสติกที่เตรียมไว้ทำฐานถึงเส้นพลาสติก ให้แน่นเมื่อได้ขนาดตามที่ต้องการทำการยึดเส้นพลาสติก โดยใช้วิธีการสานเพื่อบังคับไม่ให้เส้นพลาสติกเคลื่อน จากนั้นพับเส้นพลาสติกให้ตั้งเป็นส่วนตัวตะกร้า
๒. **सानตัวกระเป๋านำเส้นพลาสติกที่เตรียมไว้** สานตัวตะกร้า มาเริ่มสานจากส่วนกลางตะกร้าจนรอบตัวตะกร้า ถึงเส้นพลาสติกให้แน่น จากนั้นก็เริ่มสานทีละ ๑ เส้นไปจนครบจำนวนเส้นพลาสติกที่เตรียมไว้สำหรับทำตัวตะกร้า
๓. **सानปากกระเป๋านำ** ลวดมวนรอบ เพื่อเสริมความแข็งแรงและรักษารูปทรงปากตะกร้า จากนั้นพับเส้นพลาสติกตัวฐานลงทุกเส้น โดยสอดเส้นพลาสติกตามแนวจำนวน ๒ ตา แล้งถึงเส้นพลาสติกให้แน่น ทำการสานวนรอบปากตะกร้าอีกครั้งโดยใช้เส้นพลาสติกที่มีความยาวเป็น ๒ เท่าของเส้นตัวตะกร้า
๔. **การทำหูกระเป๋านำเส้นพลาสติก ๒ เส้น** ความยาวประมาณ ๒๐ นิ้ว มาแบ่งครึ่งโดยใช้กรรไกร เริ่มสานเส้นพลาสติกไปมาให้เป็นวงกลมโดยเหลือปลายไว้ด้านละ ๕ นิ้ว จำนวน ๒ เส้น ติดหูกระเป๋ากับตัวกระเป๋านำ โดยสอดปลายเส้นพลาสติกตามแนวเส้นแล้วม้วนเก็บให้เรียบร้อยทั้ง ๔ เส้น ทำจนครบจำนวนหูกระเป๋านำที่เตรียมไว้
๕. **การทำตะกร้อ** นำเส้นพลาสติก ๑ เส้น ความยาวประมาณ ๑๒ นิ้ว มาแบ่งครึ่ง นำเส้นพลาสติกมาวางไขว้กันพับให้เป็นรูปตัววี สอดเส้นพลาสติกไปมา ให้ตัวพลาสติกวนเป็นวงกลมแล้วสอดเส้นพลาสติกที่เหลือเข้ากับตัวตะกร้อ เหลือส่วนปลายไว้สอดเข้ากับตัวตะกร้า
๖. **การทำตัวคล้อง** นำเส้นพลาสติก ๑ เส้น ความยาวประมาณ ๒๐ นิ้ว มาแบ่งครึ่งโดยใช้กรรไกร เริ่มพับเส้นพลาสติกทับกันไปมาโดยเหลือปลายไว้ด้านละ ๕ นิ้ว ติดเข้ากับตัวตะกร้าโดยสอดปลายเส้นพลาสติกตามแนวเส้นแล้วม้วนเก็บให้เรียบร้อยทั้ง ๔ เส้น โดยให้เส้นพลาสติกอยู่กึ่งกลางกับตัวตะกร้อ

